

УДК 37.036

В.В. Рагозіна

ДІАГНОСТИКА БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Дослідження тенденцій розвитку освіти та досвіду зарубіжних країн щодо реформування змісту загальної освіти засвідчує широке впровадження в педагогічну практику компетентнісного підходу в освіті, а визначення й розробка системи компетентностей у освітній галузі є важливою метою, що зумовлює зміни у державних стандартах, навчальних програмах, зокрема й системі оцінювання навчальних результатів. Розробляються моніторингові процедури для відстеження результатів навчання та вимірювання компетентностей у різних освітніх галузях. У результаті цього з'являється можливість оцінити результати освіти, її відповідність сучасним вимогам до молодого покоління.

Результати мистецької освіти мають формувати насамперед художньо-естетичну компетентність, як «характеристику розвитку особистості, що побудована на комплексі взаємопов'язаних процедур, на комбінації інтересів, мотивів, ставлень, знань, умінь, які відображають міждисциплінарні результати навчання у галузі мистецтва та сформовані особистісні якості, тобто компетентність має особистісно-діяльнісний та інтегративний характер»(2, 10).

У дослідженні компетентнісної сфери молодших школярів ми ґрунтувалися на розроблену Л.Масол багатокомпонентну структуру компетентностей як результату мистецької освіти у загальноосвітніх навчальних закладах, що складається з загально-культурних, функціональних, соціальних компетентностей, які утворюють інтегральне ціле.

Визначивши суттєві для молодших школярів базові компетентності засобами музичного мистецтва в системі інтегративної мистецької освіти для виявлення стану їх сформованості розпочато констатувальний експеримент, що проводився відповідно плану Всеукраїнського експерименту згідно наказу МОН України від 07.10. 2005 року (1) протягом 2006-2007 навчального року.

Його мета полягала у з'ясуванні стану базових компетентностей молодших школярів у мистецькій галузі та визначення пріоритетних напрямів їх формування у процесі впровадження інтегрованого курсу «Мистецтво» (1-4 кл.).

У експериментальному дослідженні приймали участь учні 1-2 х класів базових шкіл м. Суми і Сумської області: гімназія № 1 м. Суми, ЗОШ № 5 м. Лебедина (21 учень), ЗОШ № 3 м. Охтирки (47 учнів), ЗОШ С.Червоне, Сумського р-ну (30 учнів).

Для отримання об'єктивних даних вчителям було запропоновано орієнтовні діагностичні завдання, що належали до певного типу завдань. Їх змістове наповнення, а саме – вибір творів добирав вчитель-експериментатор, враховуючи вік дітей, особливості сприймання ними мистецьких творів та наявність того чи іншого дидактичного матеріалу.

Діагностика налічувала завдання, побудовані у формі запитання, творчого завдання, тестового завдання, результатів виконання яких молодшими школярами було достатньо, щоб констатувати сформованість компетентностей у мистецькій сфері. Наведемо зміст діагностичних завдань та перелік компетентностей, що діагностуються у молодших школярів (сфера музичного мистецтва).

Діагностичні завдання для учнів 1-го класу.

Зміст діагностичного завдання.	Назва компетентності, що діагностується
1. Запитання «Як би я був Незнайком...». Уяви, що ти – Незнайко. Чим би тобі хотілося займатися найбільше: малювати картини, грати на інструментах чи співати, писати вірші чи розповіді, танцювати, розігрувати вистави, будувати автомобіль, грати на комп'ютері?	1. ОСОБИСТІСНІ (ціннісно-орієнтаційні, художньо-культурні)
2. Завдання «Казка про море». Послухай два музичні твори і підбери слова, що відповідають їх настроям (із запропонованих вчителем). Намалюй дві картини моря.	ФУНКЦІОНАЛЬНІ (предметні, внутрішньо-галузеві, креативні)

Діагностичні завдання для учнів 2-го класу.

Зміст діагностичного завдання.	Назва компетентності, що діагностується
1. Завдання-запитання «Кому б ти хотів	ОСОБИСТІСНІ (ціннісно-орієнтаційні).

<p>допомогти? Уяви, що ти – у театрі, де ось-ось розпочнеться вистава. Однак, для цього терміново потрібно: - домалювати картину; - придумати акомпанемент пісні й заспівати; - придумати рухи до танку; - дописати вірш; - розіграти виставу. Як називаються професії людей, яким ти допоміг? (художник, музикант-композитор, хореограф, поет, актор).</p>	<p>ФУНКЦІОНАЛЬНІ (предметні).</p>
<p>2.Завдання А «Музичні загадки». Прослухай два музичні твори (фрагменти), визнач їх настрої і запиши. (Приклад творів: П.Чайковський «Осіння пісня» Завдання Б «Художні загадки». Розглянь репродукції картин. Яким з музичних творів, які ти щойно слухав, вони відповідають? (Приклад картин: С.Шишко «Похмура осінь» - «Золота осінь» Повторне завдання А-1. Прослухай ще раз музичні твори (ті ж самі, що й у завданні А), визнач їх настрої і запиши.</p>	<p>2.ФУНКЦІОНАЛЬНІ (предметні, внутрішньо-галузеві)</p>
<p>3.Завдання-малювання. Прослухай музичні твори. Визнач характер твору і намалюй його лініями. (Приклади творів: Укр. н. танець «Гопак», М.Глінка «Попутна», «Колискова» лінії хвиляста, зигзаг, рівна)</p>	<p>3. ФУНКЦІОНАЛЬНІ (предметні, внутрішньо-галузеві)</p>
<p>4.Завдання «Азбука Морзе». Відобрази ритмічний рисунок пісні за допомогою крапок і рисок». (Приклад: пісня «Веселі гуси» - перша фраза).</p>	<p>4. ФУНКЦІОНАЛЬНІ (предметні)</p>
<p>5. Завдання « Ми – актори». Розіграй пісню разом з другом у ролях. (Приклад: укр. Нар. Пісня «Два півники»)</p>	<p>5.СОЦІАЛЬНІ (художньо-комунікативні)</p>

Першим у серії завдань учням 1-го та 2-го класів пропонувалося завдання, що мало на меті визначити їх інтереси у різних видах діяльності, що налічували мистецькі та інші (конструювання, комп'ютерні ігри тощо), а також виявити потяг до занять музикою порівняно з іншими видами мистецтва (художня діяльність, театральна гра, хореографія). Результати виконання завдань такого типу давали можливість зробити висновки про розвиненість особистісних компетенцій молодших школярів, які проявляється через самостійне особистісне виявлення власних інтересів у сфері мистецтва, потреб займатися

тією чи іншою мистецькою діяльністю. Оскільки учні першого класу – це діти 6-7-мирічного віку, завдання побудовано у формі ігрової уявної ситуації – «Уяви, що ти – Незнайко....». Казка про веселі пригоди Незнайка відома усім першокласникам, тож свої власні пріоритети у мистецтві школярі виявили швидко.

У 2-му класі завдання ускладнювалося тим, що воно поєднувало у собі і запитання і завдання водночас. Учні мали обрати один з видів мистецької діяльності, пріоритетних для себе та виявити початкові знання, що свідчать про первинні уявлення у мистецькій галузі, а саме: продемонструвати назви професій (професії музиканта-композитора, хореографа, актора, художника) та уявити сферу діяльності людей із зазначеною професією і «допомогти» їм. Учні 2-х класів також як і першокласники із задоволенням включалися до гри.

Однак, якщо вибір видів діяльності другокласникам дався досить легко, то виконати другу частину завдання виявилось для них непросто: учні називали переважно професії художника і музиканта, професії ж актора і хореографа, як виявилось, відомі незначній аудиторії дітей. Деякі діти давали неточні відповіді, замінюючи одну професію іншою: актора на артиста, а хореографа на балерину чи просто танцівника, що нами також зараховувалась як правильна відповідь, оскільки відповідаючи на уточнюючу запитання, учні діти правильно співвідносили назву професії з її діяльністю.

Серед видів мистецької діяльності у середовищі молодших школярів найбільш домінантним виявилось малювання. Йому надали перевагу 31 відсоток опитуваних дітей. Далі пріоритети розподілилися таким чином: комп'ютерні ігри – 21 %, акторська гра – 15 %, музична діяльність – 11%, пластична – 8 %, конструктивна – 7 %, інше – 7 %. Отже, як видно за результатами завдання, музичною діяльністю цікавиться незначна кількість дітей. Водночас вражає потяг 6-7-мирічок до комп'ютерних ігор, які вже у цьому віці відчувають певну залежність і пристрасть до такої діяльності, що визначально націлює дітей на «проживання» у ілюзорному світі, і мало спрямовує на пізнання, мислення, проявлення креативних здібностей у практичній діяльності.

Завдання № 2 стосувалося вимірювання функціональної групи компетентностей, зокрема предметних.

У 2-му класі завдання складалося з трьох етапів – А, Б, С. **«Музичні загадки»** «відгадали» практично всі діти. Сприймаючи два контрастні музичні твори, вони правильно визначали їх настрої. Однак, помітно, що учні мають досить обмежений запас музичної термінології, якою вони «описували» характери музичних образів. У відповідях переважали слова весела, сумна. Зокрема, учні використовували й прикметники, якими важко передати зміст музичних образів, оскільки вони є дуже приблизними і не – «музика добра», «красива», «гарна» тощо.

Тільки деякі дружокласники звернули увагу у своїх висловленнях на окремі особливості засобів музичної виразності у творі: мелодії творів – «музика плавна», темпу – «повільна», «швидка», «моторна» та підкреслили характер мелодії – «енергійна», «бадьора».

Отже, щодо функціональної групи базових компетентностей можна свідчити, що учні 1-2 класів тільки починають оволодівати первинними знаннями і навичками у галузі музичного мистецтва, їхні уявлення ще не глибокі, відчувається дуже елементарне оволодіння засобами музичної мови. Тому, важливим є надавати учням сприймати музичні твори різних жанрів і стилів, що переважається програмою «Мистецтво» з метою формування досвіду сприймання різних творів музичного мистецтва і водночас професійний підбір методів і прийомів, які б спонукали їх інтерпретувати й творчо опановувати.

З **«Художніми загадками»** (завдання Б) упоралися 92 % учнів, адекватно співвідносячи характер музичних творів з художніми образами на репродукціях картин. Тільки 24 відсотки опитуваних учнів аргументували свій вибір, використовуючи слова, що передавали насиченість кольорів – «картина темна», «сонячна», «світла».

Після виконання завдання Б – сприймання репродукцій картин, учням повторно пропонувалося виконати завдання А. Мета цього повторного завдання полягала у тому, щоб виявити настільки споглядання й аналіз репродукцій картин художників стимулював учнів до мислительної діяльності, а саме -

находження більш точних і адекватних музичних характеристик прослуханим раніше творам. Тільки одна дитина не змогла виконати повторне завдання. В цілому ж результати виконання повторного завдання стали значно кращими: розширився спектр прикметників-характеристик музичних образів: учні застосовували такі слова – «холодна», «дощова», «ніжна», «лагідна», що, на нашу думку стало прямим наслідком інтегрованої діяльності і стимулювало образно-асоціативне мислення дітей, їхню уяву й фантазію. Отже, сприймання та аналіз музичних інтонацій, виявлення їх характеру значно покращується у результаті виконання завдань інтервованого типу, в яких школярі співвідносять мовні засоби різних видів мистецтв, наприклад музичні, пластичні, художні інтонації тощо.

Це ж саме підтвердили і результати виконання завдання «Казка по море» (1 клас) і завдання-малювання (2 клас). Як виявилось, учні практично без помилок змогли адекватно співставити характер музичних інтонацій з характером графічних ліній, що говорить про потяг учнів до переносу мистецьких вражень та втілення їх засобами різних мистецьких мов. Звичайно, що у констатуючому завданні ми запропонували порівняти характер музичної інтонації тільки з характером лінії (оскільки малювання є доступним і популярним видом діяльності молодших школярів, і малювати лінії можуть всі без виключення учні). Надалі, необхідно працювати над утворенням нового досвіду перенесення знань, умінь і навичок не тільки у межах мистецької, а й інших галузей, що розвиватиме інтегральне мислення й розширюватиме як мистецький так і загальний тезаурус.

Завдання № 3 «Азбука Морзе». Із завданням впоралися 95 відсотків задіяних у експерименті учнів. Як зазначили вчителі музики, які проводили експериментальне завдання, попередньо з учнями проводилася така робота: учні співали запропоновану пісню (наприклад, укр.нар.пісню «Веселі гуси»), потім учні проплескували її ритм і вже потім виконували завдання. Зазначено, що ігрові форми завдань значно зацікавлюють дітей, які з бажанням їх виконують (жоден учень не відмовився виконати завдання – пограти). Почуття ритму добре розвинене у більшості дітей, однак, потребує розвитку у

практично-творчих формах роботи - знайомство з більш складними ритмічними структурами, складання власних аккомпанементів до пісень і поспівок, уміння грати у оркестрі тощо.

На нашу думку, діагностування базових компетентностей молодших школярів у мистецькій сфері було б неповним без виявлення у середовищі учнів здатності до спілкування з приводу мистецтва, уміння працювати у групі чи команді, взаємодіяти у іграх тобто все те, що визначає сформованість художньо-комунікативної компетентності як складової базових компетентностей. З цією метою учням було запропоновано завдання «Ми – актори». Спостерігаючи за учнями, ми діагностували настільки завдання творчого відкритого типу заохочують і стимулюють учнів до сумісної діяльності, та настільки мобільно учні здатні організуватися до такої спільної роботи і яким є її результат.

Більшість молодшокласників відчували труднощі з виконанням завдання «**Ми – актори**». Розіграти самостійно пісню разом з другом у ролях виявилось заважким для 85 відсотків дітей. Результати виконання іншими дітьми свідчать про те, що у молодших школярів тільки розпочинаються формуватися художньо-комунікативна компетентність: уміння спілкуватися з приводу мистецької діяльності, здатність до спільної роботи, уміння взаємодіяти у процесі вирішення завдань у мистецькій галузі, що є надзвичайно важливими, оскільки завдяки таким якостям досягається взаєморозуміння в ситуаціях між культурного спілкування. Тож у процесі мистецьких уроків необхідно залучати дітей до групових і колективних творчих завдань, пропонуючи при цьому цікаві й змістовні форми спільної роботи.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Інформаційний збірник МОН України. – 2005. - № 31-32.
2. Масол Л. Діагностика й оцінювання художньо-освітніх результатів учнів старшої школи. – Мистецтво та освіта. – 2006. - № 3. – С. 10.

